

Factsheet basisvaardigheden burgerschap in het primair onderwijs

In deze factsheet geven we inzicht in de stand van zaken van burgerschapsonderwijs in het primair onderwijs in Nederland. Hoe staat het met de burgerschapscompetenties van leerlingen in groep 8? Hoe ziet het burgerschapsbeleid op basisscholen eruit en hoe wordt burgerschapsonderwijs aangeboden? Is de school een oefenplaats?

Burgerschapscompetenties van po-leerlingen

Burgerschapscompetenties zijn de kennis, vaardigheden en houding die leerlingen helpen respectvol met anderen om te gaan en een bijdrage te leveren aan de samenleving. Zo kunnen ze meedoen in de democratie en actief deelnemen aan de gemeenschappen waarin ze nu en later leven.

Tussen 2009 en 2020 is de burgerschapskennis van leerlingen in groep 8 licht gedaald. In 2009 was deze onder het gewenste niveau.

- Wat gaat goed: opgaven over maatschappelijk verantwoord handelen.
- Wat vinden leerlingen moeilijk: opgaven over sociale en politieke processen.

Leerlingen schatten hun burgerschapsvaardigheid heel verschillend in.

- Leerlingen denken dat ze redelijk goed om kunnen gaan met conflicten en maatschappelijk verantwoord kunnen handelen.
- Ze vinden zichzelf een stuk minder goed in het kritisch onderzoeken van de beeldvorming rondom sekse, gender, seksualiteit en geaardheid in de media.
- Leerlingen die plannen hebben voor toekomstig vrijwilligerswerk, schatten hun burgerschapsvaardigheid hoger in. Ze willen zich inzetten voor het milieu en goede doelen.

Leerlingen hebben over het algemeen een gematigd positieve burgerschapshouding.

- Dit geldt vooral voor samenwerken in een groep, omgaan met verschillen, vertrouwen in instituties en aspecten van goed burgerschap.
- Ze zijn minder positief over het actief bijdragen aan de democratische besluitvorming.
- Leerlingen die vaker het nieuws volgen, hebben een positievere houding tegenover burgerschap.

Burgerschapsbeleid op basisscholen

Het is belangrijk dat je school een duidelijke visie op burgerschap heeft, die past bij de leerlingpopulatie. Bevorder doelgericht en samenhangend de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, het respect voor diversiteit en bijbehorende sociale en maatschappelijke competenties.

Leerkrachten doen (onbewust) al veel aan burgerschap, maar vaak bieden ze het versnipperd aan.

- Soms mist er een concrete burgerschapsvisie, concrete leerdoelen, of een leerlijn burgerschap.
- Op de meeste scholen wordt het burgerschapsonderwijs gecoördineerd door iemand van de schoolleiding.

Scholen hebben onvoldoende zicht op de burgerschapscompetenties van leerlingen.

- Twee vijfde van de leerkrachten houdt de resultaten bij, vooral sociale vaardigheden en intrapersonlijke aspecten.
- Meestal wordt deze informatie niet gebruikt om burgerschapsonderwijs aan te passen.

Onderwijsaanbod

Als school heb je de vrijheid om je burgerschapsonderwijs vorm te geven en te kiezen hoeveel tijd je hieraan besteedt, zolang je voldoet aan de kaders van de wettelijke opdracht voor burgerschap.

- Gemiddeld besteden leerkrachten bijna vier uur per week aan burgerschap.
- Burgerschap wordt meestal geïntegreerd aangeboden. Het komt vooral terug in de lessen wereldoriëntatie, godsdienst, levensbeschouwing en begrijpend lezen.
- Leerkrachten gebruiken vaak niet-vakgebonden lesmateriaal, zoals Schooltv, of een burgerschapsmethode.
- Leerkrachten bespreken vaak actuele kwesties in de klas.
- Er is in de les vooral aandacht voor persoonsvorming, sociale omgang en omgaan met verschillen. De minste aandacht is er voor maatschappelijke leerdoelen.
- Leerkrachten voelen zich bekwaam om leerlingen kritisch zelfstandig denken bij te brengen en les te geven over algemene burgerschapsaspecten, verkiezingen, etnische verschillen, de wereldgemeenschap en internationale organisaties.
- Ze voelen zich minder bekwaam in het lesgeven over het politieke systeem.

De school als oefenplaats

Een open en democratisch klimaat in de klas en op school draagt bij aan de ontwikkeling van burgerschapscompetenties van leerlingen. Ook burgerschapsactiviteiten van leerlingen op school en daarbuiten zijn van invloed.

- Leerlingen hebben over het algemeen een positief beeld van hun relatie met de leerkracht en zijn nog positiever over die met klasgenoten.
- Ze ervaren in de klas in redelijke mate ruimte om zich te uiten en in gesprek te gaan; leerkrachten onderschrijven dit.
- De meeste leerlingen lijken zich veilig te voelen op hun school.
- Meer dan de helft van de leerlingen kijkt thuis best of heel vaak het (jeugd) journaal en het nieuws op internet of sociale media. Weinig leerlingen lezen krantenartikelen over wat er gebeurt in Nederland of andere landen.
- Ze nemen niet vaak deel aan democratische activiteiten zoals een leerlingenraad of een debat, of aan maatschappelijke activiteiten zoals vrijwilligerswerk.

Zelf aan de slag? Zo breng je burgerschapsonderwijs in kaart

De wettelijke opdracht voor burgerschap (2021) vraagt van scholen om resultaten van het burgerschapsonderwijs in kaart te brengen, maar scholen zijn vrij om te kiezen hoe ze dat doen. Hieronder vind je een aantal suggesties:

- Met vragenlijsten, enquêtes, rubrics en vignettes kun je de competenties van leerlingen in kaart brengen.
- In een portfolio kunnen leerlingen hun activiteiten bijhouden en hierop reflecteren.
- Voer gesprekken met elkaar, met leerlingen en met ouders over welke thema's er op school spelen.
- Met landelijke onderzoeken en zelfevaluaties kun je je burgerschapsonderwijs vergelijken en evalueren. Wat gaat er goed en wat verdient er aandacht?

Denk vooraf goed na over wat je wilt onderzoeken en kies het instrument dat hier het beste bij past en de meest betrouwbare resultaten oplevert. Met de resultaten kun je het burgerschapsonderwijs aanscherpen en de ontwikkeling van je leerlingen monitoren.

Wil je meer weten over het in kaart brengen van burgerschap? Kijk dan op **Expertispunt Burgerschap: Resultaten en kwaliteitszorg**.

Deze factsheet is gebaseerd op Peil.Burgerschap einde basisonderwijs 2019-2020 en de Staat van uit Onderwijs (2024). Wil je op je eigen school aan de slag met burgerschapsonderwijs? Kijk voor ondersteunende materialen op www.slo.nl/basisvaardigheden